

AMOS OZ

Poveste despre
dragoste și întuneric

Traducere din engleză de
DANA LIGIA ILIN
după versiunea semnată de
Nicholas de Lange

HUMANITAS
fiction

1

M-am născut și am crescut într-un apartament micuț, cu tavanul scund, aflat la parter. Părinții mei dormeau pe o canapea care, atunci când era desfăcută, seara, aproape că umplea încăperea de la un perete la celălalt. În fiecare dimineață trăgeau patul la loc, ascundeau așternuturile în lada de dedesubt, răsturnau saltea, apăsau bine și ascundeau totul sub o cuvertură de un cenușiu șters, peste care împrăștiau apoi niște pernuțe orientale, brodate, așa încât orice urmă a somnului lor de peste noapte se făcea nevăzută. Astfel, dormitorul lor era deopotrivă birou, bibliotecă, sufragerie și salon.

În fața acestei camere se afla odăița mea verde, pe jumătate ocupată de un șifonier pântecos. Un coridor lung și strâmt, întunecat și puțin curbat, ca un tunel prin care evadezi din închisoare, lega de cele două odăițe bucătărioara și baia cu closetul. Un bec chior, închis într-o cușcă de fier, arunca asupra acestui coridor o penumbră lugubră chiar și în timpul zilei. În partea din față, amândouă camerele aveau câte o singură fereastră, străjuită de obloane de metal, care se străduia să arunce o otheadă către priveliștea de la răsărit, dar nu descoperea decât un chiparos prăfuit și un zid scund, din pietre cioplite grosolan. Printr-o deschizătură cât palma în pereții lor din spate, aproape de tavan, bucătărioara și baia se uitau la o curte mică de închisoare, înconjurată de ziduri înalte și așternută cu ciment, unde o mușcată decolorată, așezată într-un bidon de măslină ruginit, se prăpădea încetișor tânjind după o rază de soare. Pe pervazurile acestor deschizături țineam întotdeauna borcane cu

castraveți murați și mai era acolo un cactus încăpățânat, pus într-o vază crăpată ce slujea drept ghiveci.

De fapt, apartamentul era la subsol, întrucât parterul clădirii fusese săpat în coasta pietroasă a dealului. Dealul acesta era vecinul de alături, un vecin greoi, introvertit, tăcut, un deal bătrân și posac, cu manii de burlac, un deal somnoros, iernatic, care nu hârșăia mobila și nu primea pe nimeni în vizită, nu făcea nici un zgomot și nu ne deranja defel, însă prin pereții ce ne despărțeau se furișau tot timpul către noi, ca un iz de mucegai slab, dar persistent, friguroasa tăcere întunecată și umezeala posomorâtului nostru vecin.

Așadar, chiar și vara în casa noastră plutea un strop de iarnă.

Musafirii ziceau: întotdeauna e tare plăcut aici în toiul valului de căldură, atâta răcoare, chiar frig, dar cum vă descurcați iarna? Nu trece umezeala prin pereți? Nu vi se pare deprimant?

*

Casa era plină-ochi cu cărți. Tata putea citi în șaisprezece sau șaptesprezece limbi și vorbea unsprezece (toate cu accent rusesc). Mama vorbea patru sau cinci limbi și citea în șapte sau opt. Vorbeau între ei în rusă sau polonă când nu voiau să pricep eu. (Adică în cea mai mare parte a timpului. Când s-a întâmplat ca mama să vorbească în ebraică despre un armăsar, cu mine de față, tata a repezit-o, furios, în rusește: *Șto s toboi? Vidis malcik riadom s nami!* – Ce te-a apucat? Doar vezi că băiatul e aici!) Din considerente culturale, citeau mai ales în germană sau engleză și presupun că visau în idiș. Însă pe mine mă învățau o singură limbă, ebraica. Poate se temeau că, dacă știu mai multe limbi, o să fiu și eu vulnerabil la lingușirile Europei, continentul ăsta minunat și ucigaș.

Pe scala de valori a părinților mei, cu cât un lucru era mai occidental, cu atât era considerat mai cultural. Oricât de mult i-ar fi îndrăgit sufletele lor rusești pe Tolstoi și Dostoievski, bănuiesc că Germania – în ciuda lui Hitler – le părea mai culturală decât Rusia sau Polonia, iar Franța și mai mult decât Germania. Anglia era și mai sus pe scala lor decât Franța. Cât

despre America, nu erau prea lămuriți: la urma urmei, era o țară în care oamenii împușcau indieni, jefuiau trenurile poștale, goneau după aur și vânau fete.

Pentru ei, Europa era o țară a făgăduinței interzisă, un peisaj mult râvnit, cu foșoare și piațete pavate cu lespezi vechi, cu tramvaie, poduri și clopotnițe, sate pierdute pe coclauri, stațiuni balneare, păduri și pajiști înzăpezite.

Cuvinte precum „cabană“, „pajiște“ sau „gâscăriță“ m-au entuziasmat și m-au fermecat toată copilăria. Aveau aroma senzuală a unei lumi adevărate și tihnite, departe de acoperișurile de tinichea, prăfuite, de maidanele acoperite de fiare ruginite și ciulini, de coastele secetoase ale dealurilor din Ierusalimul nostru ce se sufoca sub povara verii încinse până la alb. Îmi era destul să murmur „pajiște“, și pe dată azeam mugetele vacilor cu talângi la gât și clipocitul pâraielor. Dacă închideam ochii puteam vedea gâscărița desculță, a cărei ispită îmi umplea ochii de lacrimi înainte să fi avut măcar habar de toate astea.

Cu trecerea anilor, mi-am dat seama că Ierusalimul, aflat sub guvernare britanică în anii '20, '30 și '40, trebuia să fie un oraș cu o cultură fascinantă. Avea mari oameni de afaceri, muzicieni, învățați și scriitori: Martin Buber, Gershom Scholem, S.Y. Agnon și o pleiadă de alți savanți și artiști de frunte. Uneori, pe când treceam pe strada Ben Yehuda sau pe bulevardul Ben Maimon, tata îmi șoptea: „Uite, acela e un savant de renume mondial“. Nu pricepeam ce voia să zică. Mă gândeam că a avea renume mondial era cumva legat de niște picioare neputincioase, pentru că omul acela era adesea un bătrân sprijinit în baston care șontăcia și purta un costum gros de lână chiar și vara.

Ierusalimul pe care îl admirau părinții mei se afla departe de zona în care trăiam: era în Rehavia cea plină de verdeață, cu grădinile și acordurile ei de pian, era în trei-patru cafenele cu policandre aurite de pe Calea Jaffa sau strada Ben Yahuda, în holurile din YMCA sau din hotelul Regele David, unde evreii și arabii setoși de cultură se amestecau cu englezi culți, cu maniere desăvârșite, unde doamne visătoare, cu gâtul lung, pluteau în rochii de seară, la brațul domnilor în costume închise

la culoare, unde englezi cu mintea destupată cinau cu evrei culți sau cu arabi școliți, unde aveau loc recitaluri, baluri, serate literare, *thés dansants* și se purtau conversații rafinate, artistice. Sau poate că un astfel de Ierusalim, cu ale sale policandre și *thés dansants*, nu exista decât în visurile bibliotecarilor, profesorilor, funcționarilor și legătorilor de cărți care trăiau în Kerem Avraham. În orice caz, acolo unde eram noi nu exista. Kerem Avraham, zona în care trăiam, ținea de Cehov.

După mai mulți ani, când l-am citit pe Cehov (tradus în ebraică) am fost convins că este unul dintre noi: unchiul Vania trăia chiar la etajul de deasupra, doctorul Samoilenko se aplecase asupra mea și mă cercetase cu mâinile-i mari și puternice când am avut febră și, o dată, difterie, Laevski, cu veșnica lui migrenă, era vărul de-al doilea al mamei mele și ne duceam la sala de concerte Beit Haam să-l ascultăm pe Trigorin, la matineele de sâmbătă.

Eram înconjurați de tot felul de ruși. Erau mulți tolstoieni. Unii dintre ei chiar arătau ca Tolstoi. Când am dat peste o fotografie a lui Tolstoi, pe coperta din spate a unei cărți, am fost convins că-l zărisem adesea prin cartier, preumblându-se pe strada Malachi sau în jos, pe Obadiah, cu capul gol, cu barba lui albă zbârlită de vânt, la fel de măreț ca patriarhul Avraam, cu ochii aruncând fulgere, având în loc de baston o creangă, cu rubașca purtată peste pantalonii largi și încinsă cu o sfoară.

Tolstoenii din cartierul nostru (cărora părinții mei le ziceau *tolstoișciki*) erau, până la unul, vegetarieni aprigi, reformatori ai lumii cărora le păsa foarte mult de natură, moralizatori iubitori ai omenirii, iubitori ai fiecărei făpturi, tânjind veșnic după viața de la țară, după muncile agricole simple, pe câmpuri și prin livezi. Dar nu izbuteau nici măcar să-și cultive plantele din ghivece: poate că le omorau udându-le prea mult sau poate că uitau să le ude, sau poate o fi fost vina nesuferitei administrații britanice care ne puneau clor în apă.

Unii dintre ei erau tolstoeni care păreau să iasă drept din paginile unui roman de Dostoievski: frământați, vorbăreți, reprimându-și dorințele, arzând în flacăra ideilor. Dar în cartierul

nostru, Kerem Avraham, cu toții, și tolstoieni, și dostoevskieni, roboteau pentru Cehov.

Restul lumii era numit, în general, „lumeaceamare“, dar avea și alte epitete: luminată, exterioară, liberă, ipocrită. O cunoșteam aproape numai din colecția mea de timbre: Danzig, Boemia și Moravia, Bosnia și Herțegovina, Oubangui-Chari, Trinidad și Tobago, Kenia, Uganda și Tanganika. Lumeaceamare era departe de tot, atrăgătoare, minunată, dar pentru noi ea era și periculoasă și amenințătoare. Ei nu-i plăceau evreii, pentru că sunt deștepți, le scapără mintea, au succes din plin, dar și pentru că sunt zgomotoși și ariviști. Nu-i plăcea nici ce făceam aici, pe pământul Israelului, pentru că ne pizmuia până și pentru fâșia asta îngustă de mlaștini, bolovăniș și deșert. Acolo, în lume, toți pereții erau acoperiți cu graffiti: „Jidanilor, duceți-vă înapoi în Palestina“, așa că am venit înapoi în Palestina, și acum lumeaceamare zbiera către noi: „Jidanilor, cărați-vă din Palestina“.

Nu numai lumeaceamare era foarte departe: chiar și țara Israelului era destul de departe. Undeva, peste dealuri, hăt-depart, răsărea un nou neam de eroi evrei eroici, un neam de oameni arși de soare, duri, tăcuți, cu spirit practic, cu totul altfel decât evreii din diaspora, cu totul altfel decât locuitorii din Kerem Avraham. Pionieri cutezători și hârșiți, care au izbutit să-și facă un prieten din întunericul nopții și au depășit toate hotarele și în privința relațiilor dintre un băiat și o fată, și invers. Nu se rușinau de nimic. Bunicul Aleksandr a spus o dată: „Ei cred că în viitor o să fie foarte ușor, un băiat va putea să meargă la o fată și să i-o ceară, pur și simplu, sau poate că fetele nici n-o să mai aștepte să vină la ele, o să se ducă ele la băieți să le-o ceară, cum ai cere un pahar de apă“. Miopul unchi Betsalel a zis, cu mânie politicoasă: „Asta nu-i bolșevism curat, să calci în picioare toate tainele, toate misterele?! Să pui cruce emoțiilor?! Să prefaci întreaga noastră viață într-un pahar cu apă călâie?!“ Unchiul Nehemia, din ungherul lui, a lăsat să-i scape câteva versuri dintr-un cântec care îmi părea mârâitul unei fiare încolțite: „Of, lungă mi-e calea și drumul strâmbat / Pe munte, pe câmpul pustiu / Of, maică, prin arșiți și nea eu te cat / Mi-e dor, dar departe te știu!...“ Atunci mătușa Zipporah a spus în

rusește: „Da’ potoliți-vă odată. Ați luat-o razna cu toții? Vă aude băiatul!“ Și atunci au dat-o pe rusește.

*

Pionierii trăiau dincolo de orizontul nostru, în Galileea, Sharon și în Văi. Tineri duri, inimoși, chiar dacă sunt, firește, tăcuți și chibzuiți, și tinere solide, sincere și reținute, care păreau să știe și să înțeleagă totul; te înțelegeau și îți înțelegeau încurcătura sfioasă, și totuși se purtau cu tine cu tandrețe, cu seriozitate și cu respect, ca și cum nu ai fi fost un copil, ci un bărbat, chiar dacă unul mai mititel.

În mintea mea, acești pionieri erau oameni puternici, serioși, independenți, în stare să șadă roată intonând cântece de dor sfâșietor sau de batjocură, sau scandaloase cântece fără perdeă; sau în stare să danseze atât de sălbatic, încât să pară că-și ies din trup; dar, de asemenea, în stare să fie singuri și să privească în sine, să trăiască sub cerul liber, să doarmă în corturi, să muncească pe rupte, cântând *Suntem gata totdeauna, Fiii tăi ți-au adus pacea cu fierul plugului, azi aduc pacea cu pușca, Oriunde suntem trimiși, ne du-u-ucem*, oameni în stare să călărească pe cai sălbatici sau pe tractoarele cu roți ce lasă urme late, care vorbesc araba, care cunosc fiecare grotă și ued, care se pricep la pistoale și grenade, și totuși citesc poezie și filozofie: bărbați voinici cu mintea iscoditoare și sentimentele bine ascunse, care pot discuta aproape pe șoptite în corturile lor, la licărul lumânărilor, către orele mici ale dimineții, despre sensul vieților noastre și despre alegerile crude între iubire și datorie, între patriotism și dreptatea universală.

Uneori mă duceam cu prietenii la depozitul unde se livrau produsele de la Tnuva, ca să-i privim venind de peste dealuri, de hăt-departe, cu un camion învârfuit cu produse agricole, „în veșminte de lucru, cu bocanci încălțați“, și mă duceam aproape de ei, ca să trag pe nări mirosul de fân, aromele amețitoare ale locurilor îndepărtate; în locul de unde vin ei, îmi ziceam, se petrec cu adevărat lucruri mărețe. Acolo se construiește țara și se reface lumea, acolo se făurește o nouă societate. Ei își pun

pecetea pe fața pământului și pe istorie, ară câmpuri și plantează vii, scriu un cântec nou, își înșfacă puștile, sar pe cai și le răspund la împușcături jefuitorilor arabi: ei iau jalnicul nostru lut omenesc și îi dau forma unei națiuni luptătoare.

Visam în taină că într-o zi o să mă ia cu ei. Și o să mă prefacă și pe mine într-o națiune luptătoare. Că și viața mea va deveni un cântec nou, o viață la fel de curată, sinceră și simplă ca un pahar cu apă într-o zi cu zăduf.

*

Peste dealuri, hăt-departe, orașul Tel Aviv era și el un loc senzațional din care veneau ziare, zvonuri despre teatru, operă, balet și cabaret, precum și despre arta modernă, politica de partid, ecourile unor dezbateri furtunoase și frânturi de bârfă rătăcite. La Tel Aviv erau marii sportivi. Și tot acolo era marea, plină de evrei bronzăți care știau să înoate. Cine știe la Ierusalim să înoate? Cine a mai pomenit evrei care înoată? Astea erau alte gene. O mutație. „Ca minunata naștere a unui fluture dintr-un vierme.“

Era o vrajă anume în însuși numele Tel Aviv. De cum am auzit cuvântul „Telaviv“, am văzut cu ochii minții imaginea unui tip zdravăn, cu un maiou albastru închis, bronzat și cu umerii lați, un poet-muncitor-revoluționar, un tip în a cărui plămadă n-a intrat și frica, genul numit *Hevremán*, cu șapca pusă pe o parte, neglijent și totuși provocator, peste părul cârlionțat, care fumează țigări Matusian, cineva care se simte în largul lui în lume: toată ziua muncește la câmp sau cu nisip și mortar, seara cântă la vioară, noaptea dansează cu fetele sau le fredonează cântece sentimentale printre dune, la lumina lunii pline, iar înainte de ivirea zorilor își ia din ascunzătoare pistolul sau mitraliera și se furișează prin întuneric ca să păzească locuințele și câmpurile.

Ce departe era Tel Avivul! În toată copilăria mea n-am fost acolo decât cel mult de cinci-șase ori: mergeam câteodată să petrecem sărbătorile cu mătușile, surorile mamei. Nu numai că lumina din Tel Aviv era și mai diferită de cea din Ierusalim

decât acum, dar chiar și legile gravitației erau cu totul altele. Oamenii mergeau altfel la Tel Aviv: săltau și pluteau, ca Neil Armstrong pe lună.

La Ierusalim oamenii mergeau întotdeauna ca după un mort sau ca întârziații la un concert. Mai întâi puneau jos vârful pantofului și încercau pământul. Apoi, după ce așezau piciorul, nu se grăbeau deloc să-l miște: așteptasem două mii de ani ca să putem pune piciorul în Ierusalim, și nu voiam să renunțăm la asta. Dacă ridicam piciorul s-ar fi putut să vină cineva și să ne înșface fășiuta de țară. Pe de altă parte, după ce ai ridicat piciorul, nu te pripî să-l pui iar jos: cine știe în ce cuib de vipere poți călca. Sute de ani ne-am plătit cu sânge impetuozitatea, am căzut iar și iar în mâinile dușmanilor pentru că am pus picioarele pe pământ fără să ne uităm pe unde mergem. Cam așa pășeau oamenii în Ierusalim. Dar la Tel Aviv – măiculiță! Întreg orașul era o lăcustă uriașă. Oamenii săltau, ca și casele, străzile, piețele, briza mării, nisipul, bulevardele, și chiar norii de pe cer.

O dată ne-am dus la Tel Aviv de Paște și a doua zi m-am sculat dis-de-dimineată, când toată lumea dormea, m-am îmbrăcat, am ieșit și m-am jucat de unul singur într-un scuar unde erau vreo două bănci, un leagăn, o groapă cu nisip și trei-patru copaci tineri în care păsărelele ciripeau deja. Peste câteva luni, de Anul Nou, ne-am întors la Tel Aviv, și scuarul nu mai era acolo. Fusesse mutat, cu tot cu copăcei, bănci, groapă cu nisip, păsărele și leagăn, la celălalt capăt al străzii. Am rămas uimit: nu pricepeam cum de Ben Gurion și autoritățile desemnate legal puteau îngădui așa ceva. Cum poate să ia cineva dintr-odată un scuar și să-l mute? Ce urmează acum – o să mute Muntele Măslinilor sau Turnul lui David? O să schimbe locul Zidului Plângerii?

Oamenii din Ierusalim vorbeau despre Tel Aviv cu invidie și mândrie, cu admirație, dar aproape confidențial: ca și cum orașul ar fi fost un soi de proiect secret crucial al poporului evreu, despre care era mai bine să nu vorbești prea mult – la urma urmei, zidurile au urechi, spionii și agenții inamicului pot pândi la orice colț.